

УДК 159.9:378.1

ETHICAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR THE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN EDUCATION QUALITY STANDARDS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ
УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Vynoslavska O.V. / Винославська О.В.

Ph.D. in Psychology, prof. / к.психол.н., проф.

ORCID: 0000-0002-0311-376X

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,

Kyiv, Prospect Beresteiskyi, 37, 03056

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського,

Київ, Берестейський просп., 37, 03056

Анотація. В статті представлено структуру соціальної відповідальності ЗВО за впровадження європейських стандартів якості освіти. Обґрунтовано необхідність розробки і введення в університеті етичного кодексу, призначеного для нормативного врегулювання проблемних етико-психологічних ситуацій. Показано, що етичність відносин адміністрації ЗВО з працівниками і студентами під час впровадження змін виявляється у дотриманні принципів організаційної справедливості та психологічного контракту.

Ключові слова: європейські стандарти якості освіти, вищий навчальний заклад, соціальна відповідальність, кодекс етики.

Вступ.

Входження українських університетів у Європейський освітній простір передбачає їхній перехід на нові стандарти якості освіти.

В аналітичному звіті Міжнародного фонду досліджень освітньої політики [2] констатовано ряд психологічних проблем та перешкод, які мають бути подолані на шляху забезпечення й вдосконалення якості освіти, зокрема, наявність відчутного опору частини персоналу, перманентні зміни «правил гри» в системі вищої освіти, недостатнє усвідомлення нею того, що забезпечення якості має стати ключовим пріоритетом подальшого розвитку закладів вищої освіти, неготовність брати на себе відповідальність за прийняття власних рішень в умовах перманентних змін «правил гри» в системі вищої освіти; брак в академічній спільноті комунікативних навичок та досвіду взаємодії, відсутність сучасних стандартизованих моделей управління освітніми організаціями, необхідність відображення в їхніх місіях, статутах, стратегіях розвитку заходів

щодо запобігання проявам академічної недоброчесності й соціальної несправедливості в навчальному середовищі.

Оскільки названі проблеми й перешкоди значною мірою мають психологічний характер, важливою умовою успішного запровадження європейських стандартів якості освіти в закладах вищої освіти, зокрема в технічному університеті, виступає виважений психологічний супровід цього процесу.

Виходячи з актуальності, *предметом* дослідження було обрано психологічні проблеми, що мають місце в процесі запровадження європейських стандартів якості освіти в технічному університеті.

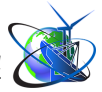
Мета статті – розкрити структуру і зміст соціальної відповідальності викладачів і студентів за впровадження європейських стандартів якості освіти, а також проаналізувати основні психологічні проблеми, що виникають під час його реалізації.

Результати теоретичного аналізу проблеми.

З позиції розуміння навчання й учіння як соціальних процесів університет виступає колективним суб'єктом навчання, оскільки охоплює діяльність усіх тих, хто навчає студентів і забезпечує діяльність університету як системної освітньої організації. У цьому контексті навчання передбачає, насамперед, наявність колективного суб'єкта учіння (пізнання), тобто усіх студентів, учіннєво-пізнавальна діяльність яких здійснюється в групових умовах. Іншими словами, заклад вищої освіти (університет) виступає суб'єктом навчання (надання освітніх послуг), які отримує суб'єкт учіння (пізнання).

У чому ж полягає соціальна відповідальність суб'єктів навчання й учіння за впровадження європейських стандартів якості освіти у просторі вищої технічної освіти?

На нашу думку, відповідь на поставлене запитання можна дати лише шляхом аналізу соціальної відповідальності суб'єктів навчання й учіння за впровадження європейських стандартів якості освіти у закладі вищої технічної освіти як цілісного явища в усій сукупності взаємозалежностей між її структурними

складовими, які мають різні форми прояву (зовнішні) і свої сутнісні характеристики (внутрішні) [8].

Насамперед ми маємо проаналізувати структуру і зміст соціальної відповідальності суб'єктів навчання й учіння у просторі закладу вищої освіти. Вирішення цього завдання дозволить визначити основні психологічні проблеми, що мають місце в процесі імплементації європейських стандартів якості освіти, зокрема, інженерної.

Структура соціальної відповідальності університету за якість надання освітніх послуг включає такі важливі складові як відповідальність за методичне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення, відповідальність за психологічне забезпечення підвищення якості освіти та деякі інші.

Соціальна відповідальність університету як колективного суб'єкту навчання щодо *методичного забезпечення* якості вищої освіти передбачає: обґрунтоване планування ліцензійного обсягу; виважене складання переліку дисциплін навчальних планів; урахування новітніх наукових досягнень при розробці змісту навчальних програм дисциплін; забезпечення оптимального обсягу аудиторних занять із студентами; імплементацію у просторі вищої освіти нових методик викладання на основі інтеграції інформаційних і педагогічних технологій.

Соціальна відповідальність університету щодо *матеріально-технічного забезпечення* підвищення якості вищої освіти має на увазі: створення сучасної лабораторної бази, зокрема з використанням спеціалізованого програмного забезпечення для моделювання реальних експериментів; забезпечення студентів інформаційними ресурсами як вільного доступу в Internet, так і надання їм можливості користуватися інституційними та міжнародними репозитаріями даних тощо; в умовах воєнного часу створювати безпечні умови для проведення занять в online та of-line форматах.

Соціальна відповідальність університету щодо *кадрового забезпечення* підвищення якості вищої освіти полягає у: наявності в науково-педагогічному колективі університету досвідчених викладачів-дослідників, що здійснюють викладання на основі інтенсифікації своєї педагогічної діяльності (відшукуванні

можливостей повідомлення студентам постійно зростаючого обсягу інформації при незмінній кількості аудиторних годин, виділених на вивчення дисципліни); створенні умов для наукової й педагогічної творчості викладачів, підвищення їхньої кваліфікації; наданні викладачам можливості участі у міжнародних дослідницьких проектах, а також у міжнародних програмах обміну науковцями.

Однією з найбільш значущих складових соціальної відповідальності університету виступає відповідальність за *психологічне забезпечення* підвищення якості освіти, що передбачає: обізнаність викладачів з психолого-педагогічними закономірностями оволодіння знаннями, а також із закономірностями інтелектуального, морального й духовного розвитку тих, що навчаються; створення атмосфери взаємоповаги і довіри у науково-педагогічному колективі університету як умови для духовного і морального розвитку майбутніх фахівців; розвиток етичної стратегії університету, зокрема розробка та впровадження етичного кодексу; запровадження відносин між адміністрацією, працівниками і студентами, заснованих на дотриманні ними психологічного контракту (прийнятті ними певних взаємних зобов'язань, що *маються на увазі* всередині університету як освітньої організації).

Аналізуючи соціальну відповідальність колективного суб'єкта учіння (пізнання), слід взяти до уваги, що хоча учіння й відбувається в умовах групи, однак, засвоєння знань у процесі учіннєвої діяльності відбувається індивідуально.

В такому контексті провідними складовими соціальної відповідальності студентів щодо отримання ними вищої освіти слід вважати: а) вибір майбутнього фаху з урахуванням не тільки власних інтересів, але й потреб суспільства; б) наявність усвідомленої мети отримати якісну освіту; в) вмотивованість на сумлінне опанування усього навчального матеріалу, що пропонується навчальним планом; г) прагнення розвивати творчі здібності, здійснювати духовний та моральнісний розвиток.

Сформованість зазначених складових соціальної відповідальності студентів сприятиме набуттю ними якісної освіти, яка у подальшому забезпечуватиме

відповідність його майбутньої професійної діяльності міжнародним стандартам, оскільки вона буде здійснюватися на засадах соціальної відповідальності.

Невід'ємною складовою ефективної діяльності університету з впровадження європейських стандартів якості освіти виступає виважений психологічний супровід, оскільки під час його здійснення виникає безліч психологічних проблем.

Наприклад, проблема усвідомлення й особистого прийняття необхідності й невідворотності впровадження європейських стандартів якості освіти університетською адміністрацією, викладачами й студентами мають передувати реалізації такої діяльності, тобто повинні відбутися якісні зміни у свідомості всіх залучених у рішення цієї важливої проблеми з наступним втіленням відповідних змін в організаційній, педагогічній й учиннєвій діяльності. Іншими психологічними проблемами впровадження європейських стандартів якості освіти виступають переведення навчальної та наукової інформації в знання студентів, інтеграція новітніх інформаційних і педагогічних технологій у просторі вищої освіти, створення атмосфери взаємоповаги і довіри у науково-педагогічному колективі, розвиток соціальної відповідальності майбутніх інженерів у межах їхньої професійної діяльності.

Далі розглянемо психологічні умови створення у науково-педагогічному колективі технічного університету атмосфери взаємоповаги і довіри, розвитку етичної стратегії університету як освітньої організації, дотримання усіма його членами принципів організаційної справедливості та умов психологічного контракту, імплементації етичного кодексу в закладі вищої освіти.

Проблеми психології моральності, що виникають як всередині організації так і у відносинах організації з іншими економічними агентами, споживачами, владою, місцевим населенням тощо (далі інтересантами), сьогодні привертають увагу дослідників різних країн [5]. Етичні проблеми є актуальними і для університетів, які навіть в умовах повномасштабної війни мають виконувати місію фасилітаторів розвитку економічного і соціального середовища, до якого вони належать. Розробка і впровадження у закладах вищої освіти виважених

етичних стратегій покликані сприяти підвищенню рівня їхньої соціальної відповідальності щодо здійснення такої місії.

Систематизація фактичного матеріалу, що був отриманий у дослідженні [1], дозволила виділити чотири основні типи, в яких викладачі найчастіше зустрічаються з утрудненнями в реалізації етичних норм професійної діяльності. Ситуації *першого* типу виникають у взаємовідносинах «викладач – студент», а саме: викладач – потік студентів; викладач – група студентів; викладач – студент. Ситуації *другого* типу виникають у взаємовідносинах «викладач – викладач» у процесі реалізації ними таких напрямів професійної діяльності як організаційна, навчальна, наукова та методична робота. Ситуації *третього* типу виникають у взаємовідносинах «викладач – керівник» з приводу здійснення викладачами усіх зазначених вище напрямів професійної діяльності. Ситуації *четвертого* типу виникають у взаємовідносинах «викладач – допоміжний персонал», тобто у процесі взаємодії з працівниками деканатів, бібліотеки, відділу кадрів, бухгалтерії, технічних служб, лаборантами тощо.

Найчастіше причинами виникнення проблемних етико-психологічних ситуацій виступають розбіжність етичних настановлень учасників навчально-виховного процесу, відсутність у них навичок етичної взаємодії і вміння встановлювати етичні взаємовідносини. У той же час, дослідження з організаційної психології свідчать, що етичність міжособистісних відносин адміністрації ЗВО з працівниками і студентами у процесі впровадження змін виявляється у дотриманні нею принципів *організаційної справедливості* і умов *психологічного контракту*. Етична поведінка адміністрації сприяє також прояву працівниками і студентами *громадянської поведінки* в організації, до якої вони належать [4].

Організаційна справедливість пов'язана з безліччю питань, які досліджує організаційна психологія, включаючи успішність виконання роботи, плинність кадрів, довіру, задоволеність роботою й відданість організації. В організаційній справедливості виділяють три види справедливості: *справедливість розподілу*, *процедурну справедливість* і *справедливість взаємодії*.

Справедливість розподілу пов'язана з об'єктивним розподілом досягнутих результатів. В основу справедливості розподілу покладені три правила: чесність, рівність і потреба.

Процедурна справедливість пов'язана із чесністю методів, що використовуються для досягнення результатів. Вона має пряме відношення до суб'єктивної справедливості політики й процедур, які використовує адміністрація ЗВО для прийняття рішень. Відмінність між справедливістю розподілу й процедурною справедливістю по суті є різницею між змістом і процесом, що лежить в основі підходів до вивчення справедливості.

Справедливість взаємодії включає два компоненти: міжособистісний і інформаційний. *Міжособистісна справедливість* проявляється у формі турботи про людей і повагу до їх достоїнства. *Інформаційна справедливість* проявляється у формі надання відомостей про організаційні процедури, що демонструє повагу до інтересів людини.

Ще одним проявом етичної поведінки адміністрації ЗВО є дотримання нею *психологічного контракту*. Психологічний контракт – це не офіційний, письмово зафіксований договір між двома сторонами, а відносини, засновані на прийнятті взаємних зобов'язань, що мають на увазі. Психологічний контракт – це розуміння працівником (студентом) взаємних зобов'язань, що існують всередині освітньої організації. В основі психологічного контракту лежать розуміння або сприймання зобов'язань і погоджень, що мають на увазі. Обидві сторони упевнені, що дали обіцянку й прийняли однакові умови. Проте, це не обов'язково означає, що обидві сторони однаково розуміють всі умови контракту.

Психологічний контракт порушується, якщо будь-яка зі сторін розцінює іншу сторону як не виконуючу взяті на себе зобов'язання. Тому дотримання адміністрацією університету психологічного контракту виступає психологічною умовою формування у викладачів і студентів відданості своїй організації. Саме тому етична стратегія університету має включати розвиток в усіх науково-педагогічних працівників та студентів високого рівня моральної свідомості [6], умінь протидіяти виявленню моральної слабості та навичок відповідального

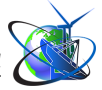
ставлення до прийняття рішень на засадах принципів організаційної справедливості та умов психологічного контракту. Проте, зауважимо, що в більшості випадків про очікування організації щодо її членів відомо набагато менше, ніж про очікування членів організації щодо її самої.

Наступним напрямом впровадження етичних стратегій у закладах вищої освіти виступає створення і прийняття етичних кодексів, які ми розглядаємо як систему координат для підвищення етичності ділової поведінки адміністрації, викладачів, студентів та навчально-допоміжного персоналу. *Етичні кодекси* описують систему загальних цінностей і правил етики, яких, на думку організації, мали б дотримуватися її працівники. Як правило, організації доводять ці етичні норми до своїх працівників у вигляді видрукованих матеріалів [5; 7].

На сьогодні етичні кодекси або кодекси етики існують у багатьох провідних університетах світу. Автором були досліджені кодекси етики University of Virginia, Baylor University, University of Southern California (США); Central European University; University of Art, London, Oxford Brookes University (Англія); Universities of Bologna, Parma, Siena, Padua (Італія); University of Freiburg, Hamburg University, Munich University (Німеччина); University of Western Australia, Murdoch University (Australia) та ін.

Провідними принципами етичних кодексів закладів вищої освіти виступають відповідальність перед усіма зацікавленими особами, конкурентоздатність, служіння суспільству, етична поведінка, повага до закону, дотримання принципу академічної чесності, підтримка міжнародного співробітництва, повага до оточуючого середовища. Зокрема, в етичному кодексі мають бути відображені правила поведінки в нестандартних ситуаціях (це знизить ризик того, що молодий викладач розгубиться в спілкуванні з «важким» студентом тощо), а також порядок внутрішньої взаємодії (налагоджений обмін інформацією підвищить швидкість вирішення методичних, організаційних та інших питань).

Перед тим як починати розробку етичного кодексу, адміністрації ЗВО

бажано створити базу власних уявлень про етичні норми в організації. Корисним буде ознайомлення з аналогічними кодексами, що діють в інших закладах вищої освіти. У контексті інтеграції до європейського освітнього простору та впровадження європейських стандартів якості світи варто ознайомитися з кодексами етики провідних європейських університетів. Далі потрібно з'ясувати, які саме проблеми професійно-етичного характеру, виникають у повсякденній діяльності керівників, викладачів, студентів та інших працівників ЗВО і на конкретних прикладах описати бажану і небажану для них поведінку. Ця робота може бути доручена психологічній службі ЗВО.

При розробці етичного кодексу ЗВО важливою є залученість до обговорення його положень учасників навчально-виховного процесу всіх рівнів, щоб усі вони розуміли етичні цінності своєї організації. Зокрема, в етичному кодексі мають бути відображені правила поведінки в нестандартних ситуаціях (наприклад, це знизить ризик того, що викладач розгубиться в спілкуванні з «важким» студентом або навчально-допоміжним працівником), а також порядок внутрішньої взаємодії (наприклад, налагоджений обмін інформацією підвищить швидкість вирішення методичних, організаційних та інших питань). Окрім того, етичний кодекс університету має регулювати відносини з усіма зовнішніми інтересантами.

При цьому слід враховувати, що в Україні стандарти можуть не завжди прийматися співробітниками, а їхнє введення в директивному порядку, швидше за все, провалиться. Тому до етичного кодексу варто включати лише реальні положення, які не тільки *мають*, але й *можуть* бути імплементовані.

Прикладом етичного кодексу ЗВО може бути “Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»” [3], який був розроблений з урахуванням наведених рекомендацій.

Зрозуміло, що запровадження європейських стандартів якості освіти має здійснюватися системно і брати в ньому участь повинні усі учасники навчально-виховного процесу технічного університету.

Висновки.

1) Соціальна відповідальність за впровадження європейських стандартів якості освіти у просторі вищої освіти складається з двох взаємозалежних частин – соціальної відповідальності суб'єкта навчання (надання освітніх послуг) і соціальної відповідальності суб'єкта учіння (пізнання). Кожна з цих частин має свою складну багатовекторну структуру і власне змістовне навантаження.

2) Найчастіше причинами виникнення проблемних етико-психологічних ситуацій виступають розбіжність етичних настановлень учасників навчально-виховного процесу, відсутність у них навичок етичної взаємодії і вміння встановлювати етичні взаємовідносини. Нормативне регулювання таких ситуацій уможливлюється шляхом розробки і введення в університеті етичного кодексу. До етичного кодексу слід включати лише такі положення, які не тільки проголошуються, але й можуть бути реально здійснені. Залучення учасників навчально-вихованого процесу всіх рівнів до обговорення положень етичного кодексу університету є гарантією його якісного змісту і психологічною умовою його подальшого дотримання.

3) Дослідження з організаційної психології свідчать, що етичність міжособистісних відносин адміністрації ЗВО з працівниками і студентами під час впровадження змін виявляється у дотриманні нею принципів організаційної справедливості та умов психологічного контракту, що уможливлює формування у викладачів і студентів відданості своїй організації.

Література

1. Винославська О.В. Особливості реалізації етичних норм у професійній діяльності викладачів технічних університетів / О. В. Винославська // Зб. наук. праць НДІ Українознавства. Тематичний випуск "Українська освіта у світовому просторі". – К. : Фоліант, 2007. – Т. XIII. – С. 474–483.

2. Впровадження локальних систем управління якістю в українських університетах : Аналітичний звіт / За заг. ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука; Міжнарод. благод. Фонд «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики». –

К. : Таксон, 2018. – 88 с.

3. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – Київ, 2015. – Електронний ресурс. – URL: www.kpi.ua/code

4. Fundamentals of Organizational Behaviour by Chia-Yu Kou-Barrett (2024). U.S.A.: Kogan Page Ltd. 376 P.

5. Kimmel A. J. Ethical Issues in Behavioral Research: Basic and Applied Perspectives / Allan J. Kimmel. – [2nd ed.]. – UK : Blackwell Publishing, 2007. – 405 p.

6. Kohlberg L. The Philosophy of Moral Development / L. Kohlberg // Essays of Moral Development. – New York: Harper and Row, 1981. – P. 409–412.

7. Schabracq M. Changing Organizational Culture: The Change Agent's Guidebook / Marc Schabracq. – U.S.A.: John Wiley & Sons Inc., 2007. – 254 p.

8. Vynoslavska Olena. Social Responsibility of Technical Universities for Implementation of World Quality Standards of Education / Olena Vynoslavska // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 2 до випуску 37: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 14. – К. : Гнозис, 1017. – С. 159-166.

Abstract. The article presents the structure of social responsibility of HEIs for the implementation the European education quality standards. The need to develop and introduce the code of ethics at the university, designed for the normative regulation of problematic ethical and psychological situations, is substantiated. It is shown that the ethics of interpersonal relations of the HEI administration with employees and students during implementing changes is showing in the compliance with the principles of organizational justice and the psychological contract.

Key words: european education quality standards, higher education institution, social responsibility, code of ethics.

Статтю надіслано: 26. 10.2025 г.